

Doğaçlama resim üretimi üzerine bir durum çalışması

A case study on improvised picture production*

Derya Şahin^{1*} , Kübra Toprak² , Sena Kaya³

¹ Prof. Dr., İnönü Üniversitesi, Eğitim fakültesi, Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü, Malatya, Türkiye

² Yüksek Lisans Öğrencisi, İnönü Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya, Türkiye

³ Yüksek Lisans Öğrencisi, İnönü Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya, Türkiye

Özet: Bu araştırma, sanat eğitimi almamış üniversite öğrencilerinin doğaçlama bir biçimde resim üretme süreçlerini incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışma, nitel araştırma desenlerinden *durum çalışması* yöntemiyle yapılandırılmış olup, bireylerin kişisel ve içsel temsillerini doğrudan gözlemlene ve yorumlama fırsatı sunmuştur. Katılımcılara boş bir tuval üzerinde yalnızca küçük bir alan ayrılmış ve kısa sürede özgürce resim yapmaları istenmiştir. Bu uygulama ile bireylerin yönlendirilmeden, ilk anda akıllarına gelen görsel temsillerin neler olduğu ortaya konmaya çalışılmıştır. Veri toplama sürecinde gözlem ve öğrenci resimleri kullanılmıştır. Elde edilen görseller betimsel analiz yöntemiyle değerlendirilmiştir. Ortaya çıkan kompozisyonlarda genellikle çizgi film karakterleri, doğa unsurları, hayvan figürleri ve çiçekler ön plana çıkmıştır. Bu bulgular, bireylerin sanatsal ifade biçimlerinde doğaya, çocukluk imgelerine ve duygusal temsillere yöneldiğini göstermektedir. Sonuç olarak, sanatsal deneyimi olmayan bireyler için doğaçlama sanat üretimi, içsel dünyalarını yansıttıkları bir alan haline gelebilmektedir. Bu durum, sanat eğitimi almamış bireylerin görsel ifade arayışlarını anlamak adına önemli veriler sunmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Sanat, Doğaçlama resim, Yaratıcılık

Abstract: This research aims to examine the improvisational painting production processes of university students who received art education. The study can be carried out with the case study method, which is one of the qualitative research designs, and it provided the opportunity to directly observe and interpret their personal and internal representations. Participants were allocated only a small area on a blank canvas and were asked to draw freely in a short time. This application aims to reveal the visual representations that come to their minds at first without being directed. Observation and student drawings were used in the data collection process. The obtained visuals were evaluated with the descriptive analysis method. Cartoon characters, natural elements, animal figures and flowers are usually prominent in the resulting places. This shows that innovators tend towards nature, freedom images and emotional representations in artistic expression forms. As a result, improvisational art production can be turned into an area where individuals without artistic experience reflect their inner worlds. In this case, it provides important data in order to continue their visual expressions with art education.

Keywords: Art, Improvisational painting, Creativity

Citation: Şahin, D.; Toprak, K. ve Kaya, S. (2025). Doğaçlama resim üretimi üzerine bir durum çalışması. *Uluslararası İletişim ve Sanat Dergisi*, 5(15), 111-119.

*Bu makale, 3. *Uksanil Kültür, Sanat ve İletişim Sempozyumu*'nda sözlü olarak sunulan ancak tam metni yayımlanmayan *Doğaçlama Resim Üretimi Üzerine Bir Durum Çalışması* adlı tebliğin içeriği geliştirilerek ve kısmen değiştirilerek üretilmiş hâlidir.

Giriş

Sanat, insanlığın varoluşundan bu yana duygu, düşünce ve hayal gücünü dışa vurmanın en güçlü yollarından biri olarak kabul edilmektedir. Bu yaratıcı ifade biçimi, yalnızca teknik bilgi ve becerilere değil, bireyin içsel dünyasına, yaşam deneyimlerine ve çevresiyle kurduğu etkileşime de dayanır. Aristoteles'in "Sanat, doğanın taklididir" sözü (akt. Tatarkiewicz, 1970), sanatın doğayla olan ilişkisini vurgularken; Tolstoy (1897), sanatı, "bireyin duygularını başkalarına aktarabildiği bir iletişim aracı" olarak tanımlamıştır. Bu yaklaşımlar, sanatın yalnızca bir nesne üretimi değil, aynı zamanda duygu ve düşünce aktarımını içeren çok katmanlı bir süreç olduğunu göstermektedir.

Bu bağlamda, doğaçlama (improvisation), bireyin yönlendirilmeden, anlık, sezgisel ve kendiliğinden şekilde gerçekleştirdiği üretimlerin sanatla buluştuğu noktada önemli bir yer tutar. Doğaçlama, sanatın planlanmış ve kontrollü süreçlerinden farklı olarak, bireyin bilinç dışı eğilimlerinin ve içsel yönelimlerinin doğrudan yansıtıldığı bir yaratım alanı sunar. Csikszentmihalyi'nin (1996) "akış" kuramına göre, birey yaratıcı üretim sırasında dış uyarıcılardan koparak yalnızca üretim sürecine odaklandığında, içsel motivasyonla yönlenen bir üretim ortaya koyar ki bu durum doğaçlamayı tanımlayan önemli bir unsurdur.

Sanat, yalnızca profesyonel sanatçılara özgü bir etkinlik değil; her bireyin iç dünyasını yansıtabileceği evrensel bir ifade biçimidir. Dewey (1934), sanatın yaşamla iç içe olduğunu ve estetik deneyimlerin herkes tarafından yaşanabileceğini öne sürmüştür. Sanat, ona göre günlük yaşamın içinden doğan deneyimlerin yoğunlaşmış, duysal bir ifadesidir. "Sanat, deneyimin yüksek düzeyde gerçekleştirilmiş biçimidir" (Dewey, 1934: 55). Bu yaklaşım, sanatı bireylerin yaşamla kurduğu ilişkinin anlamlı bir yansıması olarak konumlandırmakta ve teknik yeterlilikten çok, deneyimin niteliğini öne çıkarmaktadır. Böylece sanat, sanat eğitimi almamış bireylerin de özgün ve etkileyici üretimlerde bulunabileceği kapsayıcı bir alan hâline gelir.

Doğaçlama, özellikle çağdaş sanat anlayışında, bireyin içsel dinamiklerini ve özgür iradesini yansıtan bir araç olarak öne çıkmaktadır. Sawyer (2000), doğaçlamayı "yaratıcı düşüncenin en saf hali" olarak tanımlarken, bu üretim biçiminin zihinsel engellerden arınmış bir şekilde spontane geliştiğini ve yaratıcı potansiyeli ortaya çıkardığını belirtmektedir. Doğaçlama, bireyin sıradan kalıpların ötesine geçmesini ve kendine özgü anlatım biçimleri oluşturmaya mümkün kılar. Torrance'ın (1966) yaratıcılık tanımı da bu anlayışla örtüşmektedir: "Yaratıcılık, yeni, özgün ve işe yarar fikirler üretme yetisidir." Sanatsal süreçte bu yaratıcılık, yalnızca estetik bir ürün ortaya koymakla sınırlı kalmayıp bireyin kendine has bir ifade biçimi geliştirmesini de kapsar.

Sanat ve doğaçlama arasındaki iç içe geçmiş ilişki, özellikle sanat eğitimi almamış bireylerde, sezgisel ve deneyim temelli bir ifade süreci doğurur. Nachmanovitch (1990), doğaçlamayı "özgürlüğün ve yaratıcılığın oynusu formu" olarak tanımlar. Ona göre doğaçlama, bireyin anlık dürtülerle hareket ettiği ve bilinç dışı içeriklerin yüzeye çıkmasına olanak sağlayan bir alandır. Bu üretim süreci, bastırılmış duyguların, kişisel imgelerin ve anıların dışavurumunu mümkün kılar. Böylece sanat, bir tür içsel keşif ve ifade aracı hâline gelir.

Eisner (2002), sanat eğitiminin yalnızca teknik beceri kazandıran bir alan değil, aynı zamanda bireyin dünyayı algılama ve yorumlama biçimlerini yeniden yapılandıran zengin bir öğrenme süreci olduğunu belirtmektedir. Ona göre sanat, bireylere yalnızca bilgi kazandırmakla kalmaz, aynı zamanda empati, estetik duyarlılık ve yaratıcı düşünme becerileri kazandırır. Özellikle yapılandırılmamış doğaçlama süreçlerinde bireyler, sezgisel olarak içsel imgelerini ve kişisel deneyimlerini ifade edebilme şansı bulurlar. Bu bağlamda doğaçlama resim üretimi, sanat eğitimi almamış bireyler için yaratıcı düşünmenin ve içsel dünyayı keşfetmenin etkili bir aracı hâline gelir.

Sanat eğitimi, bireylerin yaratıcı potansiyellerini keşfetmeleri, kendilerini ifade etmeleri ve eleştirel düşünme becerilerini geliştirmeleri açısından son derece değerlidir. Ancak sanat eğitimi almamış bireylerin de sanatsal üretimlere yönelik doğal bir eğilim sergiledikleri gözlemlenmektedir. Bu bireyler için doğaçlama üretimler, çocukluk anıları, bastırılmış

duygular ve bilinç dışı imgelerin ifade bulduğu bir alan olabilir (Nachmanovitch, 1990). Bu bağlamda, doğaçlama yalnızca bir estetik ifade değil, aynı zamanda bireyin psikolojik süreçlerine temas eden bir yaratım biçimi olarak da değerlendirilebilir.

Bu çalışma, sanat eğitimi almamış üniversite öğrencilerine boş bir tuval verildiğinde, onların doğaçlama olarak ortaya koydukları sanatsal ifadelerin neler olabileceğini incelemeyi amaçlamaktadır. Bu süreç, bireyin bilinç dışı yönelimlerini, anlık tercihlerle şekillenen ifade biçimlerini ve sezgisel tepkilerini açığa çıkarabilecek yaratıcı bir alan olarak ele alınmaktadır. Pablo Picasso'nun şu ifadesi, bu yaklaşımı destekler niteliktedir: "Her çocuk bir sanatçıdır. Sorun, büyüdüğümüzde de sanatçı kalabilmektir" (akt. Penrose, 1958). Bu ifade, yaratıcılığın doğasında spontane olana ne kadar yakın olduğunu ve doğaçlamanın bu süreci nasıl desteklediğini açıkça göstermektedir.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın temel amacı, sanat eğitimi almamış üniversite öğrencilerine yönlendirme yapılmaksızın sunulan boş bir yüzey üzerinde gerçekleştirdikleri doğaçlama resim üretimlerini inceleyerek, bireylerin ilk yaratıcı tepkilerinde hangi görsel unsurları tercih ettiklerini ortaya koymaktır. Bu bağlamda araştırma, bireylerin karşılaştıkları boş bir tuval karşısında içgüdüsel ve sezgisel olarak nasıl bir sanatsal yönelim sergilediklerini; biçim, renk, kompozisyon ve sembol kullanımı açısından hangi öğeleri öne çıkardıklarını anlamayı hedeflemektedir.

Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışma nitel araştırma desenine uygun olarak yapılandırılmıştır. Nitel araştırmalarda bireylerin deneyimlerini, algılarını ve yönelimlerini detaylı biçimde anlamak amacıyla doğal ortamlarında veri toplanır. Araştırmada durum çalışması deseni benimsenmiştir. Durum çalışması, özellikle sosyal bilimlerde sıkça başvurulan nitel araştırma desenlerinden biridir. Yin (2018), durum çalışmasını "çağdaş bir olgunun, kendi bağlamı içinde ve derinlemesine incelendiği ampirik bir yöntem" olarak tanımlar. Bu araştırma yaklaşımı, özellikle olgu ile bağlam arasındaki sınırların net olmadığı, çok boyutlu ve dinamik yapıların anlaşılmasında etkili bir araç olarak kabul edilmektedir. Durum çalışması yöntemi, yalnızca bir olayın ne olduğunu değil, neden ve nasıl gerçekleştiğini anlamaya odaklanır. Bu yönüyle araştırmacıya, katılımcıların deneyimlerini doğal ortamlarında gözlemleyerek çok yönlü bir bakış açısı geliştirme olanağı sunar (Baxter & Jack, 2008). Ayrıca, verilerin farklı kaynaklardan (gözlem, doküman, görüşme vb.) toplanabilmesi, yöntemin esnekliğini ve derinliğini artırmaktadır. Bu çalışma kapsamında kullanılan durum çalışması deseni, sanat eğitimi almamış bireylerin doğaçlama resim üretim süreçlerini gerçek yaşam bağlamı içinde incelemeye olanak sağlayarak, bireysel yönelimler ve yaratıcı ifade biçimleri hakkında nitelikli veriler elde edilmesini mümkün kılmıştır.

Doğaçlama bir uygulama ile elde edilen resimler, nitel veri olarak kabul edilmiştir. Veriler betimsel analiz yöntemiyle incelenmiş ve ortaya çıkan görsel temsiller temalar altında kategorize edilmiştir. Veri toplama sürecinde gözlem ve belge incelemesi tekniklerinden yararlanılmıştır.

Katılımcılar ve Uygulama Süreci

Araştırmanın katılımcıları, farklı akademik bölümlerde öğrenim gören ve sanat eğitimi almamış 105 üniversite öğrencisinden oluşmaktadır. Katılımcılar, etkinlik esnasında mevcut olan ve gönüllü olarak katılmak isteyen öğrenciler arasından rastgele seçilmiştir. Katılımcılara, önceden eşit karelere bölünmüş üç büyük tuval verilmiş olup, her katılımcıya yalnızca bir karelik alan tahsis edilmiştir. Katılımcılar, kendilerine verilen bu alan içerisinde, belirli bir zaman diliminde doğaçlama olarak görsel üretim yapmıştır. Uygulama, kalabalık bir

ortamda ve sınırlı bir süre içerisinde gerçekleştirilmiştir. Katılımcılara, resim yapabilmeleri için akrilik boya ve fırçalar sağlanmıştır. Katılımcıların hepsi, tuval üzerinde resim yapma deneyimini ilk kez yaşadıklarını belirtmiştir.

Bulgular ve Yorum

Uygulama sonucunda üç büyük tuval üzerinde 105 farklı resim ortaya çıkmıştır. Görsel içeriklerin çoğunluğunda doğa temaları (iekler, ağaçlar, manzaralar), hayvan figürleri (köpek, kuş, balina, kurbağa), çocukluk ve popüler kültür temsilleri (izgi film karakterleri, maskotlar) yer almıştır. Ayrıca bireysel kimlik vurguları (isimler, özel semboller) ve toplumsal figürler (Atatürk portresi, bayrak gibi) da gözlemlenmiştir. Katılımcıların tercih ettikleri görsellerin çoğu pozitif duygular, nostaljik imgeler ve kolay tanımlanabilir figürler üzerine odaklanmaktadır. Bu durum, sanat eğitimi olmayan bireylerin doğaçlama sanatsal üretimlerinde içsel referanslar ve gündelik hayat imgelerini tercih ettiklerini göstermektedir.

Elde edilen görseller, içerik ve biçim yönünden betimsel analiz yöntemiyle incelenmiş ve belirli temalar altında sınıflandırılmıştır. Analiz sonucunda en çok karşılaşılan temalar şu şekilde belirlenmiştir:

Görsel 1. Uygulama çalışmasının bütünü

Doğa Temsilleri

Katılımcıların büyük çoğunluğu çiçekler, ağaçlar, güneş, dağ manzaraları ve deniz gibi doğaya ait ögeleri çizmiştir. Bu temaların sıklıkla tercih edilmesi, bireylerin huzur ve doğallık gibi pozitif duyguları ifade etmek için doğa imgelerine yöneldiğini göstermektedir. Ayrıca bazı görsellerde mevsimsel geçişler ya da gün doğumu-batımı gibi zamanın izleri de dikkat çekmektedir. Bu durum, bireylerin görsel hafızalarında yer eden doğal manzaraların resmedildiğini düşündürmektedir.

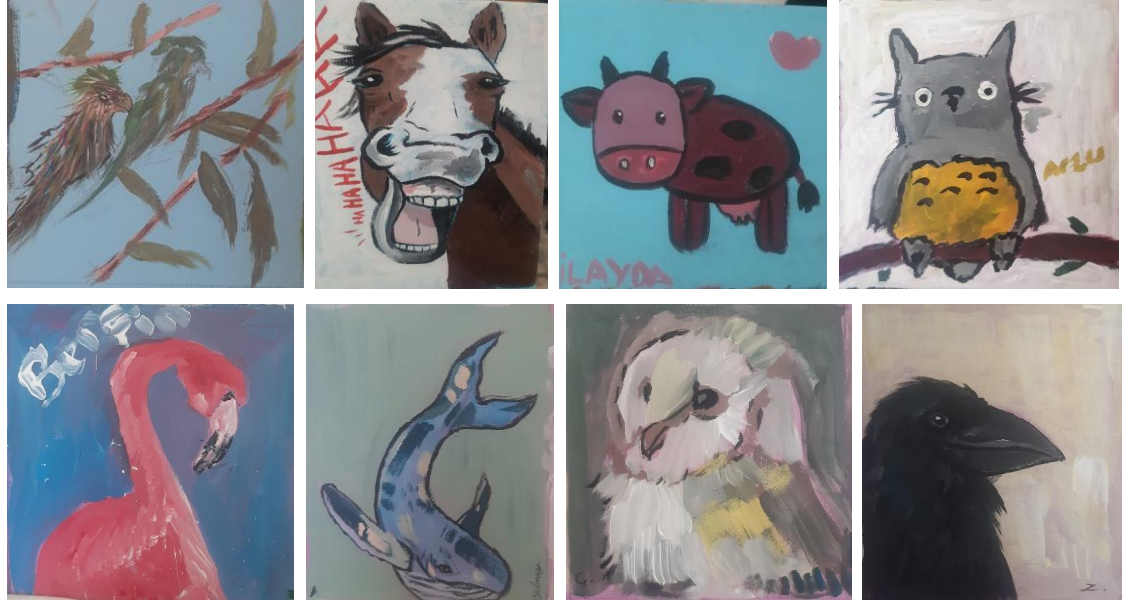

Görsel 2. Doğa temsillerinin yer aldığı kareler

Hayvan Figürleri

Köpek, kedi, kuş, balina, kurbağa, kelebek ve balık gibi hayvan figürlerine sıkça rastlanmıştır. Bu figürler, bireylerin sevecenlik, sadakat, özgürlük ve yaşam gibi temalarla bağ kurarak ifade aracı olarak hayvanları tercih ettiklerini göstermektedir. Bazı figürler basit çizgilerle sembolik biçimde aktarılırken, bazı katılımcıların hayvanları daha gerçekçi ve detaylı çizme eğiliminde olduğu gözlemlenmiştir. Bu farklılık, bireysel gözlem gücü ve ifade tercihlerindeki çeşitliliği ortaya koymaktadır.

Görsel 3. Hayvan temsillerinin yer aldığı kareler

Çocukluk ve Popüler Kültür Temsilleri

izgi film karakterleri (örneğin SpongeBob, Mickey Mouse, Naruto gibi), maskotlar ve oyun karakterleri gibi çocukluk dönemine ait veya popüler kültürde yer alan figürler katılımcılar tarafından sıkça kullanılmıştır. Bu tercihlerin, bireylerin geçmiş deneyimleriyle bağ kurma eğilimini ve nostaljik bir yönelim taşıdığını ortaya koyduğu düşünölmektedir.

Görsel 4. Çocukluk ve popüler kültür temsillerinin yer aldığı kareler

Bireysel ve Kimliksel İfadeler

Bazı katılımcılar kendi isimlerini, baş harflerini ya da özel anlam yükledikleri sembolleri resimlerine dahil etmiştir. Bu tür üretimler, katılımcıların kimliklerini ortaya koyma ve varlıklarını görünür kılma ihtiyacının bir sonucu olarak değerlendirilebilir.

Görsel 5. Bireysel ve kimliksel ifade temsillerinin yer aldığı kareler

Toplumsal ve Kültürel Temsiller

Katılımcıların bir kısmı Atatürk portresi, Türk bayrağı, ay-yıldız gibi ulusal simgelere yer vermiştir. Bu durum, bireylerin toplumsal aidiyetlerini ve millî değerlere olan bağlılıklarını sanatsal yollarla dışa vurduklarını göstermektedir.

Görsel 6. Toplumsal ve kültürel temsillerin yer aldığı kareler

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Bu araştırma, farklı fakülte ve bölümlerde öğrenim gören, sanat eğitimi almamış üniversite öğrencilerinin doğaçlama sanatsal üretim süreçlerini ve bu süreçte ortaya çıkan görsel eğilimleri incelemeyi amaçlamıştır. Araştırma bulguları, katılımcıların doğa manzaraları, hayvan figürleri, çizgi film karakterleri, geometrik biçimler ve nostaljik temalar gibi tanıdık görsel öğelere yöneldiğini göstermektedir. Bu eğilimler, bireylerin günlük yaşam deneyimlerinden, çocukluk anlarından ve duygusal hafızalarından beslenerek üretim yaptıklarını ortaya koymaktadır (Gombrich, 1984). Jung’un (1964) “kolektif bilinçdışı” kuramına göre, bu görsel öğeler arketipsel izler taşımakta ve bireysel deneyimler evrensel temalarla kesişmektedir. Ayrıca, Dissanayake’nin (1995) sanatın biyolojik ve evrimsel kökenlerine dair vurguladığı gibi, insanların doğal çevreyle kurduğu görsel bağ, yaratıcı ifadelerde sıklıkla kendini göstermektedir.

Sanat eğitimi almamış bireylerin tuval gibi profesyonel bir sanat yüzeyiyle ilk kez karşılaştıklarında, planlanmamış, sezgisel ve deneyim temelli bir sürece girdikleri gözlemlenmiştir. Freud’un (1900) “bilinçdışı” kavramına paralel olarak, bu tür doğaçlama üretimler, bastırılmış duyguların ve içsel imgelerin dışavurumu olarak yorumlanabilir (Malchiodi, 2012). Benzer şekilde, Winnicott (1971) oyun ve yaratıcılık arasındaki ilişkiyi vurgulayarak, sanatsal ifadenin bireyin içsel dünyasını yansıtan bir “geçiş nesnesi” işlevi görebileceğini belirtmiştir. Bu da doğaçlama sanatın, bireyin psikolojik sağlığını destekleyen terapötik bir araç olarak kullanılabileceğini göstermektedir (Rogers, 1993).

Yapılandırılmamış bir ortamda gerçekleştirilen bu süreç, katılımcıların kişisel hikâyelerini, estetik tercihlerini ve duygusal deneyimlerini özgürce ifade etmelerine olanak tanımıştır. Sawyer (2000) ve Eisner’in (2002) çalışmalarında da belirtildiği gibi, bu tür serbest yaratıcı süreçler, bireyin özgünlüğünü ve öz-farkındalığını artırmaktadır. Katılımcıların teknik eğitim almamalarına rağmen anlamlı ve özgün eserler üretmeleri, sanatın yalnızca teknik beceriyle değil, aynı zamanda duygusal zekâ ve hayal gücüyle de ilişkili olduğunu kanıtlamaktadır (Gardner, 1983).

Bu çalışmada uygulanan doğaçlama resim etkinliği, deneyim temelli öğrenmenin yaratıcılık üzerindeki etkisini ortaya koymuştur. Işır ve İnce’nin (2021) tasarım eğitimindeki yaratıcı workshop çalışmaları da benzer şekilde, yapılandırılmamış ortamların yaratıcı düşünme ve problem çözme becerilerini geliştirdiğini göstermiştir. Ayrıca, Kolb’un (1984) deneyimsel öğrenme teorisi, bireylerin somut deneyimler yoluyla yeni bilgiler edindiğini ve bu sürecin yaratıcılığı tetiklediğini savunmaktadır.

Işır’ın (2017) doktora tezinde vurguladığı gibi, deneyim temelli öğrenme yaklaşımı, bireylerde farkındalık ve yaratıcı üretimi desteklemektedir. Sanat eğitimi almamış bireylerin kısa sürede ortaya koydukları üretimler, sezgisel yaratıcılığın yapılandırılmamış ortamlarda daha rahat açığa çıktığını göstermektedir. Bu bulgu, Csikszentmihalyi’nin (1996) “akış” (flow) teorisiyle de uyumludur; çünkü katılımcılar, yaratıcı süreçte zaman ve mekân algısını kaybederek tamamen üretime odaklanmışlardır.

Kayaköy Sanat Kampı'nda düzenlenen Sezgisel Resim Atölyesi, doğaçlama sanatın bir başka örneğini sunmaktadır. Bu atölyede katılımcılar, müzik ve meditasyon gibi duysal uyarılarla desteklenen bir ortamda, geleneksel olmayan yüzeyler üzerinde çalışmışlardır (Sanat Kampı, 2023). Bu tür uygulamaların bireylerin içsel keşiflerini teşvik ettiği söylenebilir. Aynı zamanda, bu süreç, sanatın iyileştirici gücünü ortaya çıkarmakta ve bireylerin duygusal dönüşümüne katkı sağlamaktadır (McNiff, 1998).

Sonuç olarak, bu çalışma, doğaçlama sanat üretiminin yalnızca estetik bir ifade aracı olmadığını, aynı zamanda bireylerin kendini tanıma, duygusal boşalım ve sosyal etkileşim süreçlerine de katkı sağladığını göstermektedir. Dewey'in (1934) "Sanat Deneyimi" adlı eserinde belirttiği gibi, sanat, bireyin yaşantıları ve kültürel belleğiyle şekillenen çok boyutlu bir ifade biçimidir. Bu bağlamda, doğaçlama sanat üretimi, yaratıcı düşünme becerilerini geliştiren, öz-yeterliliği artıran ve estetik duyarlılığı güçlendiren bir yöntem olarak değerlendirilebilir (Runco, 2014).

Araştırma Etiği / Research Ethics

Bu araştırma insan araştırmalarının doğrudan gerçekleştirilmediği ve dokümanlara dayalı bir araştırmadır. Etik Kurul İzni gereksinimi doğmamıştır.

Yazar Katkıları / Author Contributions

Yazarlar çalışmaya eşit katkı sunmuştur.

Çıkar Çatışmaları / Competing Interests

Yazar çıkar çatışması olmadığını belirtmiştir.

Araştırma Fonlaması / Research Funding

Bildirilmedi.

Veri Erişilebilirliği / Data Availability

Uygulanamaz.

Hakem Değerlendirmesi / Peer-review

Dış hakemler tarafından değerlendirildi.

Orcid

Derya Şahin <https://orcid.org/0000-0003-4256-259X>

Kübra Toprak <https://orcid.org/0009-0002-7219-0870>

Sena Kaya <https://orcid.org/0009-0008-9946-1304>

Kaynakça

- Bayram, A. (2019). *Güzel Sanatlar Liseleri üç boyutlu sanat atölye derslerinde aktif öğrenme yöntemlerinin öğrencilerin başarısına etkisi* (Yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Baxter, P. & Jack, S. (2008). Qualitative case study methodology: Study design and implementation for novice researchers. *The Qualitative Report*, 13(4), 544–559.
- Csikszentmihalyi, M. (1996). *Creativity: Flow and the psychology of discovery and invention*. HarperCollins.

- Dewey, J. (1934). *Art as experience*. Minton, Balch & Company.
- Dissanayake, E. (1995). *Homo aestheticus: Where art comes from and why*. University of Washington Press.
- Eisner, E. W. (2002). *The arts and the creation of mind*. Yale University Press.
- Freud, S. (1900). *The interpretation of dreams*. Basic Books.
- Gardner, H. (1983). *Frames of mind: The theory of multiple intelligences*. Basic Books.
- Gombrich, E. H. (1984). *The sense of order: A study in the psychology of decorative art*. Phaidon.
- Işır, Ö. (2017). *Tasarım eğitiminde workshop uygulamalarının öğrencilerin yaratıcılıklarına etkisi* (Doktora tezi). Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Işır, Ö. & İnce, M. (2021). Tasarım eğitiminde workshop etkinlikleri üzerine bir durum alışması. *ART/icle: Sanat ve Tasarım Dergisi*, 7, 1–15.
- Jung, C. G. (1964). *Man and his symbols*. Doubleday.
- Kolb, D. A. (1984). *Experiential learning: Experience as the source of learning and development*. Prentice-Hall.
- McNiff, S. (1998). *Art-based research*. Jessica Kingsley Publishers.
- Nachmanovitch, S. (1990). *Free play: Improvisation in life and art*. Tarcher/Putnam.
- Penrose, R. (1958). *Picasso: His life and work*. Harper & Brothers.
- Picasso, P. (n.d.). Every child is an artist. The problem is how to remain an artist once we grow up [Quote].
- Read, H. (1943). *Education through art*. Faber & Faber.
- Rogers, N. (1993). *The creative connection: Expressive arts as healing*. Science & Behavior Books.
- Runco, M. A. (2014). *Creativity: Theories and themes: Research, development, and practice*. Academic Press.
- Sanat Kampı. (2023). Sezgisel resim atölyesi. <https://sanatkampi.com/atolyeler/>
- Sawyer, R. K. (2000a). Improvisation and the creative process: Dewey, Collingwood, and the aesthetics of spontaneity. *The Journal of Aesthetics and Art Criticism*, 58(2), 149–161.
- Sawyer, R. K. (2000b). *Improvised dialogues: Emergence and creativity in conversation*. Greenwood Publishing Group.
- Tatarkiewicz, W. (1970). *A history of six ideas: An essay in aesthetics*. Nijhoff.
- Tolstoy, L. (1897). *What is art?* (R. Pevear & L. Volokhonsky, Trans.). Penguin.
- Torrance, E. P. (1966). *Torrance tests of creative thinking*. Scholastic Testing Service.
- Winnicott, D. W. (1971). *Playing and reality*. Tavistock Publications.
- Yin, R. K. (2018). *Case study research and applications: Design and methods* (6th ed.). Sage Publications.